

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ „ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“

ФАКУЛТЕТ

“МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА И АДМИНИСТРАЦИЯ”

КАТЕДРА

„АДМИНИСТРАЦИЯ, УПРАВЛЕНИЕ И ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ”

ДИМИТЪР ЛЮБОМИРОВ КЕРАНОВ

**ДЕМОКРАТИЗАЦИЯТА НА ПОЛИТИЧЕСКИТЕ
СИСТЕМИ В АФРИКА**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на
образователна и научна степен „доктор“,
професионално направление 3.3 Политически науки,
докторска програма Политология

Научен ръководител:
доц. д-р Калоян Смилков

ВАРНА

2023 г.

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ „ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“

ФАКУЛТЕТ

“МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА И АДМИНИСТРАЦИЯ”

КАТЕДРА

„АДМИНИСТРАЦИЯ, УПРАВЛЕНИЕ И ПОЛИТИЧЕСКИ НАУКИ”

ДИМИТЪР ЛЮБОМИРОВ КЕРАНОВ

**ДЕМОКРАТИЗАЦИЯТА НА ПОЛИТИЧЕСКИТЕ
СИСТЕМИ В АФРИКА**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на
образователна и научна степен „доктор“,
професионално направление 3.3 Политически науки,
докторска програма Политология

Научен ръководител:

доц. д-р Калоян Смилков

Рецензенти:

проф. д.ик.н. Владимир Чуков

проф. д.п.н. Карим Наама

ВАРНА

2023 г.

Дисертационният труд е в обем 281 страници. Състои се от увод, изложение в 5 глави, заключение, списък на използваните източници и 12 приложения. Съдържанието на всяка от главите е разпределено в отделни параграфи. Основният текст е в обем 210 страници и включва 27 фигури. Използваната библиография включва 424 литературни източника на български, руски, английски, немски език, сред които нормативни актове, монографии, студии, статии, интернет сайтове и други. Във връзка с темата на дисертационния труд са направени 10 публикации.

Авторът на дисертационния труд е докторант на самостоятелна подготовка в катедра „Администрация, управление и политически науки“ при факултет „Международна икономика и администрация“ на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“, гр. Варна.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита пред научно жури от катедра „Администрация, управление и политически науки“ при факултет „Международна икономика и администрация“.

Публичната защита ще се проведе на открито заседание на научното жури на 19.06.2023 г. от 13,30 ч. в Заседателната зала на Ректората на ВСУ „Черноризец Храбър“. Материалите по защитата са на разположение на всички заинтересовани лица в канцеларията на катедра „Администрация, управление и политически науки“, както и на сайта www.vfu.bg, раздел „Докторанти“.

I. ОБЩО ОПИСАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯТ ТРУД

1. Увод

Идеята на дисертацията „Демократизацията на политическите системи в Африка“ е да се изследва в дълбочина демократизацията на африканските държави Южна Африка, Зимбабве, Мозамбик, Ангола и Намибия.

В Африка демократизацията протича по по-различен начин от тази в Европа или Южна Америка, например. По-още по-различен начин тя протича на Юг от Сахара, в бившите преселнически държави под авторитарен режим на белокожо малцинство, управлявани до ден днешен от своите национално-освободителни движения - Южна Африка, Зимбабве, Мозамбик, Ангола и Намибия.

2. Актуалност и значимост на темата на изследването

Самият термин „демократия“ е сложен за дефиниране и е обект на полемика – различни автори и/или организации предлагат различни разбирания и виждания за неговото съдържание. Въпреки това, до определена степен, поне що се отнася до извеждането на минимални и формални критерии за демокрация, в политическата наука има постигнато единодушие - либерална демокрация от западен тип, то няма единство по въпросите нито какво води до началото на демократизацията, нито до нейното затвърждаване, а камо ли до нейния финал (т.е. кога една държава е идеалната, завършена демокрация).

Относно терминът „демократизация“ – неговото определение не представлява такова предизвикателство. Демократизация означава движението към демокрация, и като преминаване от авторитаризъм към демокрация и консолидиране.

Често обаче се пропуска, че демократизацията е изключително дълъг от гледна точка на времетраене и сложен от гледна точка на динамика процес, който зависи от контекста на всяка една държава.

Така основната проблематика при проучването на демократизацията в една държава, или няколко държави, е фактът, че е много трудно да се намери едно всеобхватно обяснение процесите, които водят до разпадането на един авторитарен режим и консолидирането, което следва. Използването само на индикатори не може доведе до правдоподобно обяснение, защото те не взимат под внимание локалните особености на всяка една държава. Затова е нужно да бъде направен подробен анализ.

Досега в България не е била изследвана демократизацията конкретно на Южна Африка, Зимбабве, Мозамбик, Ангола и Намибия, обединявайки ги на базата на тяхното положение на бивши преселнически държави под авторитарно управление на белокожо малцинство и държави, управлявани до ден днешен от своите национално-освободителни движения.

3. Обект и предмет на изследването

Обектът на изследването са политическите системи на Южна Африка, Зимбабве, Мозамбик, Ангола и Намибия.

Предметът е процесът на демократизация в Южна Африка, Зимбабве, Мозамбик, Ангола и Намибия, разбран като състоящ се от две части – разпадане на режима и последващо консолидиране.

Обхватът на изследването, от гледна точка на времево измерение, се разпростира от около 15-ти век (началото на установяване на колониално господство) до 2022-ра година. От гледна точка на проучените източници – използват се широк набор публикации (монографии, статии) на няколко езика, вкл. официалните езици на държавите, обекти на изследването.

4. Изследователският проблем се състои в това, че се търси обяснение на процеса на демократизация в Южна Африка, Зимбабве, Мозамбик, Ангола и Намибия чрез изготвянето на единен модел на демократизация, станал възможен чрез задълбочен анализ. Такъв анализ не може да бъде направен, без поглед към историята, културните структури и решенията на съответните лидери.

5. Авторови тези

Двете **авторови тези** гласят, че човешкият фактор е определящ в демократизацията в африканските държави и че националноосвободителните движения са пречка пред напредъка на демократизацията в африканските държави.

Първата теза придава важност на изследването на действията на основните политически лица, а втората се базира на направената авторова интерпретация на демократизационните процеси в тези държави.

6. Цели и задачи на дисертационния труд

Целта на дисертацията е да се изследва в дълбочина демократизацията на Република Южна Африка, Зимбабве, Мозамбик, Ангола и Намибия (тези пет държави бидейки обект на изследването), и да се изведе модел за демократизацията в тези страни.

Задачите на изследването е да се отговори на следните въпроси, като заедно с това се изведат съответните заключения:

- 1. Защо се стига до разпадането на авторитарните режими?**
- 2. Какво е нивото на консолидиране на демокрацията в тези държави?**
- 3. Кои са определящите действащи лица в процеса на демократизация в тези държави?**

На базата на анализа на теорията и събитията се прави авторска интерпретация на демократизацията в тези държави, от което се изготвя модел на демократизацията в РЮА, Зимбабве, Мозамбик, Ангола и Намибия и се защитават авторовите тези, заедно с твърдението, че всички тези държави са обединени от положението си на бивши преселнически държави под авторитарен режим на белокожо малцинство.

7. Методология на изследването

Методологията на изследването включва качествени методи, основани на описание на антропологични, феноменологични и социологически факти, икономическа социология, наред с описателния количествен метод и анализ на документи, и компаративния анализ. В детайли се изследват и описват реалната ситуация и взаимовръзките между множество параметри и явления, събития, процеси, лица, групи. Без комбинацията от методи, постигане на целта на изследването не би била възможно.

8. Ограничения на изследването

Като ограничения на изследването се посочват частичната или пълна недостъпност на статистически или други данни, предизвикана или от тяхната липса въобще, или от непосилната за автора цена за тяхното достъпване, или от тяхното предлагане само на територията на изследваните държави (местни библиотеки). Важно е да се направи уточнението, че въпреки това, авторът е активирал контакти в съответните държави за получаване на релевантна литература, според нейната наличност, като опит за преодоляване на споменатите ограничения.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е с обем 281 страници. Състои се от увод, изложение в 5 глави, заключение, списък на използваните източници и 12 приложения. Съдържанието на всяка от главите е разпределено в отделни параграфи.

Основният текст е в обем 210 страници и включва 27 фигури.

Използваната литература включва като брой 424 източници на няколко езика, включително африкаанс, български, английски, руски, немски, чешки, френски, португалски, испански и други, състоящи се от монографии, уебсайтове, научни статии в периодични издания, вестници, списания, закони и прочие.

Във връзка с темата на дисертационния труд са направени 10 публикации.

Структурата на дисертационния труд изглежда по следния начин:

Списък на използваните съкращения	2
Съдържание	11
Увод: Демокрация и демократизация – дефиниция и проблематика	1
Глава I: Демократизацията на Република Южна Африка	23
1.1. Начало на европейската колонизация и преселение	23
1.2. Расистко-сегрегационният режим в Южна Африка (по-рано ЮАС)	29
1.3. Разпадане на авторитарния режим на белокожото малцинство в Южна Африка	42
1.4. Консолидиране на демокрацията	51
Глава II: Демократизацията на Зимбабве	60
2.1. Начало на европейската колонизация и преселение	60
2.2. Расистко-сегрегационният режим в Родезия (по-рано Южна Родезия, ЦАФ)	63
2.3. Разпадане на авторитарния режим на белокожото малцинство	70
2.4. Консолидиране на демокрацията	81
Глава III: Демократизацията на Намибия	104
3.1. Начало на европейската колонизация и преселение в Намибия	104
3.2. Расистко-сегрегационният режим в (Германска) Югозападна Африка	108
3.3. Разпадане на авторитарния режим на белокожото малцинство	117
3.4. Консолидиране на демокрацията	127
Глава IV: Демократизацията на Ангола	141
4.1. Начало на европейската колонизация и преселение в Ангола	141
4.2. Расистко-сегрегационният режим в Ангола под португалско управление	143
4.3. Разпадане авторитарния режим на белокожото малцинство в Ангола	148
4.4. Консолидиране на демокрацията	158
Глава V: Демократизацията на Мозамбик	174
5.1. Начало на европейската колонизация и преселение	174
5.2. Расистко-сегрегационният режим в Мозамбик под португалско управление	175
5.3. Разпадане авторитарния режим на белокожото малцинство в Мозамбик	179

5.4. Консолидиране на демокрацията	182
Заклучение	198
Използвана литература	211
Приложения	257
Основни данни за Южна Африка	258
Основни данни за Зимбабве	259
Основни данни за Намибия	260
Основни данни за Ангола	261
Основни данни за Мозамбик	262
Управници на Южна Африка (извадка)	263
Управници на Зимбабве (извадка)	263
Управници на Намибия (извадка)	264
Управници на Ангола (извадка)	264
Управници на Мозамбик (извадка)	265
Списък на фигурите	266

III. КРАТКО ОПИСАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Увод

В увода се извеждат на темата, целите, задачите, авторските тези, методиката, структурата, обхвата и източниците на дисертацията, така както бяха обяснени по-горе.

Преминава се към дефинирането на демокрацията и демократизацията. Представя се минималистичното разбиране за демокрация на Шумпетер, последвано от тези на Дал, след което следва извеждане на по-актуализирана дефиниция, отговаряща на съвременното.

Демократизацията в този контекст се разбира като движението към демокрация.

В последваща стъпка се обяснява наличието на автократични – авторитарни и тоталитарни държави.

Представят се фазите на африканската история и фазите на деколонизацията, в чийто рамки се развиват демократизационните процеси – колонизация и пост-колониализъм, и съответно военни действия, поемане на управлението, африканизация.

В дисертационния труд се предпочита индекса на базираната в Гютерсло (ФРГ) фондация Бертелсман (Bertelsmann) за измерване нивото/качеството на демокрация, който борави с пет основни критерия за измерването на качеството на демокрацията (т.е. нивото на консолидиране): държавност, политическо участие, върховенство на закона, стабилност на демократичните институции, политическа и социална интеграция.

Друг индекс, който се използва, борави с разширено разбиране за демокрация, е този на Информационната секция на Икономист (Economist Intelligence Unit). Качеството на демокрация се определя според това, какви резултати една държава постига в категориите избиращия процес и плурализъм, граждански свободи, функционирането на управлението, политическо участие, политическата култура.

Разглеждат се също етапите на демократизацията според различни автори, по които няма единство, приема се решението демократизацията да се раздели в дисертационния труд на две части – разпадане на авторитарния режим и консолидиране. Под него се разбира затвърждаването на демокрацията, т.е. подобряването нейното качество. В тази връзка се заключава, че най-добрият подход за изследването на консолидирането е и чрез индикатори, и чрез анализ в дълбочина на политическите процеси в една дадена държава.

Обяснено е как може да стане разпадането на авторитарния режим, като за дисертацията впоследствие се оказва ключов така наречения пакт – когато страните се договарят на базата на достигане до патова ситуация. При един пакт всичко зависи от това, какви решения ще вземат на масата за преговори лидерите, т.е. от човешкия фактор, като дори и при пакт, новата партия на власт също може да има интерес тя да контролира държавата, вместо отиващата си партия, т.е. това отново зависи от човешкия фактор. Именно човешкият фактор и ролята на лидерите са от централно значение в дисертационния труд – те имат основна роля в демократизацията.

Предлагат се няколко насочващи фактори от научната дискусия, които могат да са от значение за започването демократизацията специфично в Африка, като

икономическа криза, класово разделение, геополитически фактори. Подчертава се свързаността на демократизацията с деколонизацията, очертават се нейните фази.

Дефинират се колониализма и расизма, уточнява се, че самият процес на колонизация е свързан с широко разпространените по онова време расистки разбирания сред западноевропейските колонизатори, според които местните африкански народи не са „развити“ и трябва да бъдат „цивилизовани“. Такъв начин на мислене има за цел да оправдае колонизаторските практики. Такива разбирания не отговарят на истината. Африканските народи имат богата култура, обичаи, изкуство и митология.

Определени са пет държави в Африка на Юг от Сахара, където има масово преселване на западноевропейци, които взимат контрола над територията и ресурсите, налагат своята култура, език, религия и порядки, местните са подчинени и използват като евтина работна ръка (но преди това често просто като роби) без политически и човешки права. В по-късен етап от съществуването на преселническите колонии е възможно даването на някакъв тип формални права, но в никакъв случай на равноправие с белокожото население или дял в управлението на страната. Тези държави са Южна Африка, Зимбабве, Намибия, Ангола и Мозамбик.

С оглед на това се заключава, че е редно тези държави да се опишат като бивши преселнически държави под авторитарен режим на белокожо малцинство, защото така се подчертава колониалният им характер от една страна, и авторитарното им управление отстрана на белокожото малцинство от друга.

Очертани са приликите между петте държави, позволяващи тяхното сравняване като бивши преселнически държави под управление на белокожо малцинство (авторитарно), и тяхното продължаващо управление от национално-освободителните движения, същевременно на страни-членки на ОРДЮ.

Глава 1

Глава първа е озаглавена „Демократизацията на Република Южна Африка“ .

Първият параграф (1.1.) описва основополагащите години на колониализма и експанзията на холандците (започнала през 1652 г.), битката за надмощие между африканери и британци, началните етапи на потисничеството и изстреблението на местното население, започналото установяване на йерархията господар – роб. Желанието да се използват роби, експанзията навътре, първи конфликти, и убеждението, че съжителство с местните на равни начала е невъзможно, са два фактора които още тогава показват расизъм и вродено чувство за превъзходство на европейските заселници. Тези убеждения няма да се променят столетия напред. Властта в колонията се сменя между африканери и британци, но независимо кой управлява обаче, доминацията на белите заселници никога не е стояла под въпрос (от тяхната гледна точка). Под африканери се разбира наследниците на холандските преселници, които развиват нова национална идентичност и говорят на холандски диалект – африкаанс.

В следващия параграф (1.2.) се разглежда продължаването и усъвършенстването дискриминацията и расизма срещу местните, в контекста на управлението на африканерите и апартейда.

Тези закони водят до опити за противопоставяне от страна на чернокожите - през 1912 г. се създава Африканският национален конгрес. Тази организация впоследствие ще поеме властта, но чак през 1994-та година.

Междувременно, така наречената Национална партия (а чрез нея африканерският народ) успява да дойде на власт през 1948-ма година - НП печели вота, заедно с програмата апартейд. Дискриминационните закони са разширени, носещи привилегии на африканерите във всички сфери на живота - белокожите (по-конкретно африканерите) успяват да съсредоточат цялата власт в държавата в свои ръце и да контролират всички аспекти на обществения и политически живот.

Постепенно, най-осезаемо през 80-те години, за режима в Претория започват да се проявяват икономическите проблеми. Инфлацията и безработицата растат, заедно с увеличаването на населението, което натоварва икономиката и прави невъзможно осигуряването на работни места под системата на апартейд, където не се дава достъп на мнозинството до пазара на труда, резервират се работни места само за белокожи, същото е валидно и за достъпа до обучение. Към това могат да се добавят и засилващите се санкционни политики и покачването на нетърпимостта срещу апартейда в глобален мащаб (международна изолация), въпреки че преди това дълги години западни компании правят бизнес в Южна Африка, независимо от ситуацията. Военните разходи на РЮА, които поддържат интервенциите на правителството в съседните държави, също оказват напрежение над бюджета. Множеството ограничения в полза на белокожите на пазара на труда в крайна сметка оказват негативно влияние върху цялостното състояние на икономиката. В трети параграф (1.3.) е описана съпротивата срещу режима.

За да поддържа системата на апартейд вътре в страната, както и да защитава границите си от вражески държави и социалистическо влияние (според трактовката на правителството), Южна Африка изгражда и поддържа силни армия и полиция. Държавата се оказва (а и се стреми да бъде) важен играч в Студената война на страната на западните държави, което частично обяснява защо системата успява да се поддържа от 1948 г. до 1990-та година. В този контекст, режимът се ползва с известна легитимност и толериране от Запада. Армията на режима води войни в съседна Ангола, както и срещу националноосвободителното движение на територията на Югозападна Африка (ЮЗА), която Претория управлява. АНК от своя страна, е подкрепян от социалистическите държави. Авторитарните режими на белокожите малцинства в региона се подкрепят взаимно, същото важи и за националноосвободителните движения.

НП не губи военния и полицейски контрол в държавата и региона, но натоварва бюджета си със скъпоструващи войни, които струват и много южноафрикански животи. Променя се и геополитическата обстановка – без СССР изчезва обосновката на режима, че трябва да води войни срещу социализма в Африка.

След 27 г. в затвора, Мандела е освободен през 1990-та година. Неговият принос за демократизацията е, че въпреки почти трите десетилетия, прекарани в затвора, той не разглежда белокожите и НП като врагове, и е готов на преговори. Другият фактор, който вероятно играе роля, е осъзнаването, че Националната партия контролира държавата, включително армия и полиция. Победа в една гражданска война не би била невъзможна, благодарение на числения превес, но би отнела години и много човешки животи, същевременно разрушавайки икономиката и инфраструктурата на страната. Това би утежило ситуацията на всички живеещи в Южна Африка. Провеждането на демократични избори и взимането на властта пък би открило възможност за икономически просперитет за всички народи в държавата.

Ролята и реакциите на южноафриканските лидери са от решаващо значение за процеса на демократизация. От 1948 г. всички лидери на страната от НП (Фервурт, Форстер, Бота) твърдо застават зад апартейда, като въобще нямат намерение да се отказват от властта. Те не се влияят нито от санкции, нито се притесняват да използват сила, а следват своята цел – запазване на господството на белокожото малцинство в страната. Те водят войни в името на това, не се притесняват от икономически проблеми или санкции. Те не се ориентират достатъчно бързо в обстановката както в Южна Африка, така и в чужбина. Това се отдава на новия президент на Южна Африка – Фредерик Вилем де Клерк.

Като цяло, режимът се опитва да въведе някои квази-реформи, но те са безуспешни и нямат реално покритие.

През 1990 г. президентът Де Клерк неочаквано обявява края на апартейда. Неговата инициатива произлиза от чисто прагматични калкулации, имащи за цел да запазят водещата роля на белокожите в политиката и икономиката, като заедно с това прекратят световната изолация на държавата и подобрят състоянието на икономиката. Може да се предположи, че Де Клерк също разбира нещо, което неговите предшественици отказват да приемат – белокожите като процент от общото население стават все по-малко, вследствие на бързото нарастване на чернокожото население. Следователно, дори и системата да се задържи още няколко години, в крайна сметка мнозинството ще се обедини още повече и ще се опита да вземе властта със сила, вследствие на своя числен превес. Имайки предвид, че режимът контролира армията и полицията, това би могло да прерасне в расова гражданска война с потенциално милиони жертви, която би унищожила страната, затова може да се смята, че Фр. де Клерк е решил да предотврати именно подобно развитие.

В крайна сметка двете страни са достигнали до патова ситуация – нито Националната партия може да удържи властта и контрола върху страната (с оглед на мобилизацията на подтиснатите), но нито Африканският национален конгрес може да победи Националната партия. Така начинът на разпадане на авторитарния режим е чрез пакт, тъй като нито една от страните не е победила.

Първите нерасови, демократични избори през 1994 г. са спечелени от АНК.

Последният параграф (1.4.) обръща внимание върху периода след 1994 г., нерешените проблеми като безработица, бедност, корупция. Набляга се на превземането на държавата от АНК, авторитарните тенденции, коментират се демократизационни индекси, правят се изводи:

В този период много от проблемите от времето на апартейда остават нерешени. Така например бедността в страната е голяма, както и разликите в заплащането между различните етноси безработицата достига рекордни нива, корупцията е висока, а престъпността е извън контрол. Южна Африка също има едни от най-високите нива на престъпност в света.

Африканският национален конгрес де факто е превзел държавата, назначенията са на партиен и приятелски принцип (олигархичен непотизъм).

Накрая се разглеждат различните индекси, които охарактеризират Южна Африка по различни начини – дефектна демокрация, непълна демокрация и прочие.

Обяснява се, че е сметнато за целесъобразно Република Южна Африка да се нарича южноафриканска национално-освободителна автокрация. Това е страна, под някогашен авторитарен режим на белокожо малцинство, която се управлява от една

партия-месия с авторитарни тенденции, стигнала до властта в процеса на африканската деколонизация. Така от една страна се покрива нейният минал авторитарен режим на белокожо малцинство, но се акцентира и върху настоящето управление от една партия с авторитарни тенденции, като демокрацията съществува само на теория. Демократизационният процес в своята втора фаза (консолидиране) е бил прекъснат – Южна Африка е автократия.

Приносът за премахването на авторитарния режим на белокожо малцинство е решаващ фактор в очите на много избиратели, за които това е много по-важно от всичко друго, а и немалка част от свързаните с партията са могли да се облагодетелстват. Ако през 1994 г. Нелсън Мандела е разглеждан като месия, то през годините АНК се е превърнала в партия-месия, независимо кой е лидерът, който я ръководи – управлението на Мбеки и после на Зума показват колко е голяма ролята на политическите лидери и техните решения в демократизационния процес на Южна Африка.

Представени са възможни прогнози за бъдещето на демокрацията, които са негативни. Вероятно АНК ще се опитва да се задържи на власт на всяка цена. Икономическите проблеми и други проблеми като бедност, корупция и престъпност не би следвало да се подценяват, защото те генерират недоволство сред избирателите. Затова не е изключено АНК да използва полицията за саморазправа с опозицията, ако например вследствие на управленческите си решения е заплашена от загуба на изборите в близкото бъдеще.

Глава 2

Втората глава е озаглавена „Демократизацията в Зимбабве“. Първият параграф (2.1.) представя началните етапи на колонизация и потискане на местното население, които започват от 1893-та година. Стига се до следните изводи, представени в следващите параграфи.

Британските преселници през годините развиват нова национална идентичност и започват да се смятат за родезийци. При това се цели гарантиране на икономическа и политическа власт. В родезийската психика за местните чернокожи народи е отредена позицията на подчинени, т.е. на роби и на евтина работна ръка. Такива разбирания са част от расизма в тази епоха, непознаването и неразбирането на африканските народи.

За гарантирането на доминацията на белокожите преселници (които са минимален процент от населението) са въведени всякакъв тип ограничения, под формата на закони, данъци, ограничения за свободно придвижване и тем подобни.

В следващия параграф (2.2.) се набляга на и се систематизират съществуващите от десетилетия дискриминационни практики спрямо чернокожите, които през годините биват последователно легализирани и ожесточени. Забраняват се връзки между белокожи и чернокожи, плодородна земя и работни места са резервирани изключително за белокожи. Така чернокожите нарочно са държани в бедно положение, с мизерно заплащане, докато белокожите живеят охолан живот и получават десет пъти по-високи заплати.

В следваща стъпка се изучава ролята на Иън Смит, което позволява да се илюстрира важноста на човешкия фактор (решенията на политическите лидери) в процеса на разпадане на авторитарния режим. Неговите решения имат директна връзка с целия демократизационен процес в Зимбабве, защото Смит и неговата партия Родезийски фронт (РФ / Rhodesian Front - RF) се опитват да запазят расистките порядки

в страната, водейки война с африканските освободителни движения. Това минимизира изгледите за създаване и развитие на стабилна демокрация в бъдеще. Освен всичко друго, от проучването на източниците за него става ясно, че Смит иска да запази съществуващия авторитарен режим. Така в Родезия по времето на Смит и РФ са в сила закони, позволяващи на държавния апарат в лицето на правоохранителните органи да прави каквото пожелае, в името на така наречените опазване на реда, националната сигурност. Тези закони на практика се прилагат основно с цел унищожение на съпротивата срещу управлението на Иън Смит и Родезийския фронт, т.е. съпротивата на чернокожите.

Третият параграф (2.3.) описва съпротивата срещу режима и ключовите организации, провеждащи я. Обръща се внимание на военните действия, произтичащи от това, както и на международните и регионални събития, имащи отношение към разпадането на авторитарния режим. Коментират се икономически и други проблеми на режима, които, заедно със свързани фактори, водят в крайна сметка до патова ситуация.

Съпротива против расизма, дискриминацията и колониализма по време на управлението на Иън Смит от страна на чернокожите има - създават се организации и се започват да се отличават и формират личности и политически лидери, които ще имат основна роля в националноосвободителната война в Родезия. Тези организации са Съюзът на африканския народ на Зимбабве (САНЗ / Zimbabwe African People's Union - ZAPU) и Африканският национален съюз на Зимбабве (АНСЗ / Zimbabwe African National Union - ZANU).

Техните цели са слагането на край на управлението на белокожото малцинство и прехвърлянето му в ръцете на чернокожото мнозинство. Постепенно чернокожите започват да се обединяват около това, че са в неравно положение, докарани са до бедност и дискриминирани на базата на своята раса. Родезийското правителство обаче систематично забранява всички съпротивителни движения. Все пак, от началото на 70-те години чернокожите започват да водят въоръжена борба. Те са представени от няколко организации. Тази борба по-късно прераства в открита война с родезийската армия, като в този процес са въввлечени и други, трети страни. Важно е да се отбележи, че както националноосвободителните движения, така и авторитарните режими на белокожите малцинства в региона се подкрепят и си сътрудничат, като режимът в Солсбъри цели да се представи като съюзник на Запада срещу разпространението на социализма в региона, за да спечели по този начин известна легитимност и толериране. Националноосвободителните движения от своя страна, получават подкрепа от социалистическите държави.

През 1975 г. Лисабон дава независимост на Мозамбик и Ангола, в следствие на преврат. Така Солсбъри губи основен съюзник - португалската армия. Освен това, Родезия е заобиколена от две нови, враждебни (според трактовката на Родезийския фронт) страни със социалистическа ориентация. Извеждат се изводи, представени в следващите абзаци.

Продължителната война, неизгодната икономическа ситуация, напредъка на националноосвободителните движения и големият брой внедрени от тях войници, провалът на плана „Музорева“ за привидно прехвърляне на властта в ръцете на марионетно правителство и прекратяването на войната (квази-реформи), загубата на политическа подкрепа от Южна Африка, изтеглянето на португалската армия от Мозамбик, процентно все по-ниската стойност на белокожото население за сметка на растящото чернокожо, постоянната подкрепа от социалистическия блок, международната изолация – всички тези фактори заедно показват една възможна победа

на националноосвободителните движения и края на доминацията на белокожите над Родезия. Всички те са коментирани подробно. Затова накрая Смит трябва да се договаря, тъй като продължавайки войната, националноосвободителните армии вероятно ще успеят да влязат в Солсбъри (дори да са им нужни още няколко години), като в този процес биха загинали много хора. От друга страна, националноосвободителните движения също не са спечелили окончателно войната. Ако не бъдат прекратени боевете, то тогава тя би могла да продължи още години, с осезаемо повече жертви. Разпознаването и осмислянето на тези аспекти от действащите политически лица са решаващи и онагледяват важността на човешкия фактор (т.е. решенията на политическите лидери). И двете страни имат контрол над военни формирования и със сигурност биха могли да продължат войната.

През 1980 г. Робърт Мугабе (АНСЗ) става новият министър-председател на междувременно преименуваната държава Зимбабве, печелейки първите избори след разпадането на авторитарния режим на белокожото малцинство.

Начинът на разпадане на авторитарния режим е чрез пакт, тъй като нито една от страните не е победила.

Четвъртият и последен параграф (2.4.) описва развитието на държавата след 1980 г., политически и икономически аспекти, решенията на лидера Мугабе, проблеми като безработица, бедност, корупция. Набляга се на превземането на държавата от партията, авторитарното развитие.

Представят се изводите, че в политически и икономически план, съдбата на Зимбабве се определя от няколко управленски решения - тези решения на АНСЗ-ПФ и в частност на Робърт Мугабе водят до пълен колапс на зимбабвийската икономика и държава, а демократизационният процес (т.е. консолидирането, качеството на демокрацията) е силно оцетен.

Това са изпращането на войници в Матабелеланд (зимбабвийска провинция) и ДР Конго, които са два нови скъпоструващи военни конфликти, изплащането на средства на ветераните от националноосвободителната война, прогонването на белокожите и отнемането на земята им, което унищожава икономиката,

Проблемът с рекордната (в милиони процента) инфлация и произлизащите от него проблеми като масова безработица, трайна недохраненост за милиони продължават и до днес, като парите нямат никаква стойност, което предизвиква трайна бедност.

Направените анализи показват, че Мугабе и партията му от 1980 г. досега печелят всички избори. Той управлява еднолично, корупцията е висока, партийните членове забогатяват, опозицията бива премахвана, границата между партия и държава не съществува. За провала на демократизационния процес и за превръщането на Зимбабве в автократия е отговорен Робърт Мугабе заради решенията, които е взимал в продължение на десетки години. Това показва как винаги е бил важен човешкият фактор (решенията на политическите лидери) за демократизационния процес в зимбабвийската история и политика – първо на Иън Смит, после на Робърт Мугабе. Всичко това поставя под въпрос демократичното бъдеще на Зимбабве, а индексите за измерване качеството на демокрация описват страната като авторитарна, несвободна държава, или още умерена автократия. Икономическото развитие и свързаните с него безработица и бедност и прочие са важни, защото водят до недоволство и опозиция, на които АНСЗ-ПФ реагира с потискане и насилие. По този начин автократичните тенденции се увеличават.

Изводите са, че няма изгледи режимът на АНСЗ-ПФ да се разпадне в близкото бъдеще. Партията продължава да черпи легитимност, която е достатъчна за поддържането на членската база, структурите и влиянието си, от националноосвободителната си история, въпреки провалите си в управлението. Чрез поемането на властта от наследника на Мугабе след неговата смърт се вижда, че АНСЗ-ПФ (заедно с цялата структура около себе си – полиция, армия) може да оцелее и след Робърт Мугабе. С това се наблюдава изместване от Мугабе като личност-месия към АНСЗ-ПФ като партия-месия – подобно на АНК в Южна Африка.

Обяснено е, че е целесъобразно Зимбабве да се нарича южноафриканска национално-освободителна автократия. Това е страна, под някогашен авторитарен режим на белокожо малцинство, която се управлява от една партия-месия с авторитарни тенденции, стигнала до властта в процеса на африканската деколонизация. Така от една страна се покрива нейният минал авторитарен режим на белокожо малцинство, но се акцентира и върху настоящето управление от една партия с авторитарни тенденции, като демокрацията съществува само на теория. Така демократизационният процес в своята втора фаза (консолидиране) е бил прекъснат – Зимбабве е автократия.

Глава 3

Третата глава е озаглавена „Демократизацията в Намибия“.

Първият параграф (3.1.) дава информация за първите години на европейската експанзия, започната от немците. Представя се изследвания, които онагледяват расизма, отнемането на земята и впоследствие геноцида, извършен от Германската империя.

Немците създават расистка система, в която белокожите са господари, а африканците са подчинени, като през цялата история на страната белокожите са минимален процент от общото население.

Вторият параграф (3.2.) илюстрира авторитарния режим на белокожото малцинство под командването на Претория - след края на Първата световна война Германска Югозападна Африка е прехвърлена под администрацията на Южноафриканския съюз (Южна Африка).

На територията на Югозападна Африка (бъдещата Намибия) освен южноафрикански закони действат множество допълнителни потиснически закони, които имат за цел да унищожат всякаква съпротива и да държат не-белокожите в неравноправно положение. Посочени са потиснически политики в сферата на образованието, заплащането, притежаването на земята, ограничения за придвижване и прочие. Коментират се аспекти на потисничеството. В този контекст, има целенасочена стратегия за поддържане на ниско ниво на образованост сред не-белокожите. Това се прави за да не могат да бъдат конкуренция на белокожите работници и да извършват само тежък физически труд в лоши условия и за нищожни възнаграждения. Разликите в заплащането са значителни, не-белокожите работници са експлоатирани и са част от една система, в която белокожият е господар, а не-белокожият роб.

За не-белокожите в Югозападна Африка са въведени такива ограничения, които на практика ги превръщат в роби на белокожите – евтина работна ръка, без право на участие в управлението на страната, без граждански, политически и човешки права. Чрез репресии белокожото малцинство поддържа властта и привилегиите си. Без значение кой управлява в ЮЗА – африканери или немци, техните политики спрямо местното

население не се различават, като двете групи се подкрепят и са единни. Имайки предвид така представената ситуация на не-белокожите, с течение на времето те започват да се организират и да се бунтуват, обединени от общото си безправно положение и живот в потисничество. За да поддържа властта си, правителството взема крути мерки срещу съпротивата на местното население.

В третия параграф (3.3.) се обсъжда Народната организация на Югозападна Африка - единствената политическата организация, която успява да обедини голям брой хора. През 60-те години започва въоръжената борба за национално освобождение. Дори националноосвободителното движение НОЮЗА да не може да победи директно южноафриканските сили, все пак то има успех от гледна точка на факта, че постоянно атакува и съответно увеличава броя на атаките си срещу южноафриканския силов апарат, превръщайки се в постоянен и незаобиколим военен фактор, с който южноафриканците трябва да се съобразяват.

Анализират се значителните западни (най-вече американски) икономически интереси в ЮЗА, което обяснява дългогодишното толериране на апартейда и южноафриканското управление там, заедно с евтиния труд на чернокожите намибийци и свързаните с него големи печалби от изключително богатата на ресурси Югозападна Африка. В рамките на Студената война, съревнованието за икономическо надмощие в тази част на Африка е от значение, тъй като двете световни суперсили СССР и САЩ (заедно със своите геостратегически съюзници, какъвто е например Претория за САЩ) имат интерес от достъп до икономическо влияние и ресурси. Редно е да се отбележи, че авторитарните режими на белокожите малцинства в региона си взаимодействат, както и националноосвободителните движения (подкрепяни от социалистически държави).

Представят се някои икономически реалии в ЮЗА, опити за поправяне на отношенията в международен мащаб, събитията в съседните Ангола и Мозамбик и тяхното значение – с оглед на това, че икономиките на ЮАР и ЮЗА са неразривно свързани, икономическото състояние в Южна Африка има последици (негативни с приближаването на края на авторитарния режим) и за Югозападна Африка. Ожесточаващите се санкции срещу ЮАР и повишаващата се инфлация започват да стават проблем. Отделно от това, дотирането на бюджета на ЮЗА от ЮАР също не успява да реши проблема с постоянния бюджетен дефицит (обременен и от големите отбранителни разходи). Южна Африка се старае да поправи отношенията си с ООН и да подобри имиджа си на международната сцена (режимът попада под изолация с течение на времето), като за целта създава план за фасадни промени (нова конституция и избори, привидно в унисон с призивите на ООН) в Югозападна Африка, но те се оказват неуспешни.

Така до края на 80-те години Югозападна Африка продължава да е далеч от независимост и в ръцете на южноафриканците. Изтеглянето на португалците от Ангола и на практика идването на власт на националноосвободително движение със социалистически възгледи се оказва решаващо за крайната победа на националноосвободителното движение в Намибия, защото Южна Африка се въвлича в скъпоструваща война на територията на Ангола, в желанието си да се бори против националноосвободителното движение там.

Анализирана и коментирана е ролята на южноафриканските лидери - чак когато се получават гаранции за изтеглянето на кубинската армия от Ангола (които помагат на националноосвободителното движение на власт в Луанда) през 1988 г. и когато след години военни действия южноафриканската армия достига до патово положение, отказването от Югозападна Африка става реална опция сред южноафриканското

ръководство, нещо с което трябва в крайна сметка да се примири Бота. С идването на власт на Де Клерк в Южна Африка, Югозападна Африка вече окончателно престава да е приоритет от стратегическа гледна точка, имайки предвид иницирираните реформи от него вътре в Южна Африка и предстоящите преговори с АНК за премахването на апартейда. Поради променената геостратегическа ситуация (т.е. разпада на световния социализъм, изтеглянето на кубинската армия от региона и съгласието на Претория за изтегляне от ЮЗА), скъпоструващите военни действия (не само изразени като парични средства, но също като човешки животи) и непрестанното икономическо дотиране на Виндхук (т.е. поддържането на властта в ЮЗА), вътрешните икономически и социални проблеми на РЮА, Югозападна Африка няма вече такава важност за южноафриканското ръководство (а и няма как да бъде обосновано повече нейното поддържане в южноафрикански ръце с някаква заплаха за националната сигурност). Де Клерк и неговото правителство се фокусират върху запазването на позициите на белокожите в ЮАР, така Югозападна Африка става приемлива загуба в по-големи геостратегически и политически калкулации. Така начинът на разпадане на авторитарния режим е чрез пакт, тъй като нито една от страните не е победила.

НОЮЗА печели изборите след разпадането на авторитарния режим на белокожото малцинство през 1990 г., президент става Сам Нуйома.

Коментира се детайлно Нуйома - ключова личност в историята на Намибия, тъй като той е лидер на НОЮЗА още от нейното създаване през 60-те години на 20-ти век и впоследствие управлява страната в качеството си на президент след получаването на независимост чак до 2005-та година. По този начин той има директен принос както за разпадането на авторитарния режим на белокожото малцинство, така и за процеса на консолидиране на демокрацията в Намибия.

В четвъртия параграф (3.4.) са маркирани и анализирани основни проблеми като корупция бедност, безработица, сливането на партия и държава, различните оценки в демократизационни индекси - Намибия има проблем с престъпността, нареждайки се измежду държавите с най-високи нива на предумишлени убийства в световен мащаб. Други разпространени проблеми са корупцията, бедността и високата безработица. Представени са и редица изводи, които са резюмирани в следващите параграфи.

След обявяването на независимост доминацията на НОЮЗА в намибийската политика е пълна. Партията печели всички избори от 1994 г. досега. Представят се виждания на Хенинг Мелбер, който говори за поставянето на знак на равенство между партия и държава, като дава примери за ползване на държавни пари за партийни цели. Наблюдава се въздигането на Нуйома до положение на месия. Коментира се етаблирането на милитаристично-авторитарния модел, в който партията е разбираана като продължение на държавата и съществува само с цел да запази своята власт и тази на своя лидер като държавен глава. Всеки, който не е с партията (НОЮЗА), е разбиран като враг.

Направен е извод, че президентите след Нуйома са кадри на партията НОЮЗА, негови добри познати и съратници от времето на националноосвободителната борба, затова не може да се очаква те да имат твърде различни от неговите разбирания що се отнася най-вече до демократическите ценности. Тази кадрова политика на партията и тази приемственост, базирана на партийни заслуги и лични приятелства, показват, че в Намибия една партия има пълна доминация – НОЮЗА. През годините тя мутира в партия-месия, независимо как се казва нейният лидер, съответно едновременно държавен глава.

Различните индекси охарактеризират Намибия по различен начин. Може да се обобщи, че формално Намибия е демокрация, но с много дефекти (т.е. с незавършено демократизационно консолидиране). Демократизационният процес в своята втора фаза (консолидиране) е бил прекъснат – Намибия е автокрация. Затова е сметнато за целесъобразно Намибия да се нарича южноафриканска национално-освободителна автокрация. Това е страна, под някогашен авторитарен режим на белокожо малцинство, която се управлява от една партия-месия с авторитарни тенденции, стигнала до властта в процеса на африканската деколонизация. Така от една страна се покрива нейният минал авторитарен режим на белокожо малцинство, но се акцентира и върху настоящето управление от една партия с авторитарни тенденции, като демокрацията съществува само на теория.

В края на главата се анализират перспективите за демократизацията, които са негативни. Премахването на авторитарния режим на белокожото малцинство е решаващ фактор за много избиратели, за които това дава право на партията едва ли не да прави каквото намери за добре.

Един от основните изводи е, че НОЮЗА е завзела държавата.

Друг важен извод е, че много хора през годините са се облагодетелствали и дължат кариерите си на партията – т.е. те са зависими и също нямат интерес НОЮЗА да падне от власт.

В този ред на мисли, проблемите с неравенството, безработицата, престъпността и др. биха могли в бъдеще да доведат до по-сериозно недоволство и опозиция, и оттегляне на доверие, особено отстрана на по-младите намибийски граждани.

Следва да се има предвид и следния факт - НОЮЗА не е била изправена пред сериозен политически опонент досега, не е ясно какви методи би приложила, ако в един момент има масови протести или е изправена пред възможна загуба на власт.

Глава 4

Четвъртата глава е озаглавена „Демократизацията в Ангола“.

Първият параграф (4.1.) разглежда ранните години на португалската експанзия и начални етапи на установяване на авторитарен режим на белокожото малцинство, започнали през 1576-та година.

На португалците им трябват около 350 години, за да подчинят местното население и да установят траен контрол над територията. За тези над три века, както и за следващите десетилетия, позицията на чернокожите не търпи особени промени – те винаги са разглеждани и третираны като роби, работна ръка, диваци, които трябва да бъдат цивилизовани. В това отношение няма разлика с Намибия, Южна Африка и Зимбабве – подходът и разбиранията на западноевропейците са еднакви. В крайна сметка, една малка група белокожи господства над Ангола.

Вторият параграф (4.2.) анализира как по времето на своето господство, португалците създават и поддържат система на робски труд. В началото това става открито, изразено в търговията с роби, после става не толкова явно, тъй като робството официално е отменено, защото става все по-неприемливо в западноевропейските държави, които го практикуват (неприемливо само на теория, както се оказва).

Португалците се опитват така да променят законите и устроят системата, че робският принудителен труд и експлоатацията на чернокожите за минимално заплащане да продължават необезпокоявано, като същевременно не им се дават политически права.

Още от началото на португалската колонизация териториите на местните са отнети и върху тях е наложен чужд контрол. По-късно законово става невъзможно, или много трудно за тях да притежават земя, тъй като системата е нарочно така устроена. Като цяло, земята систематично бива отнемана и подарявана и разпределяна между белокожите.

Представени са опити за квази-реформи - по-късно във времето законово е предвидена категория на така наречените асимилирани, т.е. начин за местните уж да станат пълноправни граждани, ако отговарят на определени условия. На практика обаче условията са така формулирани и свободни за интерпретация, че почти никой да не може да ги изпълни, което води до това, че господството и властта на белокожите португалци никога няма да могат да бъдат застрашени.

Третият параграф (4.3.) разглежда съпротивата срещу авторитарния режим на белокожото малцинство, дейността на Салазар и Каетану, илюстрираща човешкия фактор в контекста на националноосвободителната война в Ангола.

Диктатурата на военната жунта и създаването на така наречената Нова държава води началото си през 1926-та година, когато чрез преврат е свалено тогавашното правителство. Постепенно Салазар и управляващата партия Национален съюз разчиства опозицията и установява пълен контрол над държавата.

Възниква въпросът как авторитарното правителство на Салазар се задържа на власт. Освен чрез репресии, има и друг фактор - Португалия е член на НАТО и предоставя военни бази на САЩ и други западни държави на своите острови. По този начин Западът толерира до известна степен всичките репресии както в Португалия, така и в Ангола, защото в Студената война Лисабон е важен съюзник в борбата срещу Съветския съюз и световния социализъм. Така Салазар и неговото правителство успяват да създадат авторитарна система, която съществува благодарение на репресии и Студената война.

През 1961-ва година започва началото на края на режима и неговата хватка върху Ангола. Заради генералното безправно положение на чернокожите (лишаването от политически права, гражданство, принудителен труд, ниско заплащане, отнемане на земя и др.), ескалацията на ситуацията, сблъсъци и интензивна и организирана съпротива са въпрос на време.

В следваща стъпка е разгледана политическата дейност и личността на Салазар - бидейки начело на Новата държава, личността на Салазар е решаваща за историята на Ангола и илюстрира важността на човешкия фактор (решенията на политическите лидери), тъй като той отказва да даде независимост на страната и да изтегли португалската управа оттам. Салазар няма никакво намерение да се отказва от Ангола, а комунизмът приема за един от основните си врагове. Следователно, националноосвободителните движения и тяхната борба също спадат към тази група на комунисти. Салазар до последно хвърля всички усилия да задържи Ангола, докато същевременно чрез репресии се държи на власт.

Салазар е наследен от Каетану, след като получава удар и неспособен да управлява. Политическата дейност на Каетану също е разгледана - той е верен на Салазар и Новата държава, заемал различни постове през своята дълга политическа

кариера. Като ръководител на португалската държава, той няма никакво намерение да предава Ангола и португалските владения като цяло, също като Салазар. В този смисъл, той е пречка за деколонизацията и демократизацията на Ангола (а и на Мозамбик) и поддържа авторитарния режим.

Подробно са разгледани националноосвободителните движения - Народното движение за освобождение на Ангола, Националния фронт за освобождение на Ангола, Националния съюз за пълна независимост на Ангола, като особено Народното движение за освобождение на Ангола (НДОА) се ползва със социалистическа подкрепа на международно ниво.

В опит да спре съпротивата, португалската армия започва масирана военна кампания, на практика война, в Ангола. В резултат на това, националноосвободителните движения не успяват да победят военния режим (дори и формално да имат контрол над определени територии). Националноосвободителните движения в региона, както и авторитарните режими на белокожите малцинства си сътрудничат тясно.

Португалският авторитарен режим може и да не е победен военно в Ангола, но той се разпада отвътре – през 1974 г. в Лисабон е извършен преврат и така внезапно приключва ерата на Новата държава. Режимът е конфронтан с икономически проблеми, дълготрайни скъпоструващи военни кампании в Ангола, покачваща се международна критика и изолация с течение на времето.

След края на ерата на Новата държава, е решено от новото ръководство в Лисабон португалската власт да се оттегли от Ангола, като за целта се подписва споразумение (т.е. пакт за предаване на властта), според което се създава преходно правителство на трите националноосвободителни движения. На практика обаче, то никога не заработва.

Четвъртият параграф (4.4.) разглежда събитията след падането на режима на белокожото малцинство, гражданската война, доминацията на НДОА, сливането на партия и държава и други негативни аспекти в демократизационния процес.

Когато португалските войски се оттеглят от Ангола след преврата (Революцията на карамфилите), в страната се отваря вакуум, избухва война за власт между националноосвободителните движения, която прераства в гражданска война, траеща чак до 2002-ра година. Различните страни и техните лидери, участници в конфликта, имат като мотивация не само властта като такава, но и достъп до богатите ресурси на Ангола – диаманти, злато, петрол и други. Войната се води между Националния съюз за пълна независимост на Ангола (НДОА) и Националния фронт за освобождение на Ангола (НФОА) от една страна, и Народното движение за освобождение на Ангола (НСПНА) от друга.

Де факто НДОА контролира столицата Луанда и с това и самата държава – новосъздадената Народна република Ангола (НРА). НДОА е подкрепена от кубинската армия на терен, както и от Съветския съюз и други соц. държави.

Противниковите движения на НДОА (НСПНА и НФОА) получават подкрепа от Съединените щати, които искат да предотвратят идването на власт на социалистическа партия.

НСПНА е победена чак през 2002 г. и така приключва анголската гражданска война.

Анализът показва, че веднъж дошла на власт след изтеглянето на португалците, НДОА доминира на политическата сцена в новосформираната република, печелейки

всички избори от 1980 г. до наши дни. През 1992 г. формално се въвежда многопартийна изборителна система, но НДОА продължава да е де факто единствената партия с реална политическа власт. Президентският пост е изключително важен в Ангола, тъй като президентът е едновременно ръководител на партията (т.е. НДОА) и глава на правителството, законите ги определя той (чрез декрети), които контролираният от НДОА парламент просто препотвърждава – т.е. цялата фактическа власт е при него. Важно е да се направи уточнението, че президент за срок от 5 години става лидерът на партията, която е спечелила мнозинство в народното събрание – т.е. в случая НДОА.

Друг разпространен проблем е корупцията (обсъдени са корупционни скандали детайлно), наред с бедността.

Също като в Южна Африка, Зимбабве и Намибия, партията и нейните лидери са мнение, че тъй като са освободили Ангола от авторитарния режим на белокожото малцинство на португалците, дали са жертви в гражданската война срещу НСПНА, то значи имат право да управляват и да се облагодетелстват вечно. Трябва да се отбележи, че в Ангола също много хора във властовите структури имат интерес от поддържането на статуквото, защото те дължат назначения си и свързаните с това привилегии изцяло на партията. При евентуално теоретично падане от власт, много хора биха изгубили положението и свързаните с това привилегии, а тези, участвали в убийства, мъчения и тем подобни актове биха били съдени.

Правят се редица допълнителни изводи, представени в следващите параграфи.

Лидерите на НДОА през годините са отговорни за състоянието на държавата. Жузе Едуарду душ Сантуш управлява Ангола 38 години, като по този начин той в най-голяма степен от всички лидери е отговорен за състоянието на държавата и напредъка на демократизацията. По време на управлението на Душ Сантуш се създава култ не само към партията, но и към себе си като вожд-месия и ако се изрази явно недоволство или не се засвидетелства достатъчно уважение и благодарност, следват проблеми. Под управлението на НДОА (от Нету, през Душ Сантуш и до Лоренсу), демократизацията в страната има негативно развитие. Това показва как винаги е бил важен човешкият фактор (решенията на политическите лидери) за демократизационния процес в историята и политиката на Ангола. Съществена промяна в страната няма, дори когато се сменят президенти – НДОА продължава да е на власт, а президентите са партийни кадри, фигури от националноосвободителната война, откъдето се ползват с легитимност. Така в Ангола също се наблюдава изместване от Душ Сантуш като личност-месия към НДОА като партия-месия. Независимо кой управлява страната, НДОА е партията-месия.

Разлики в наименованията на различните индекси има (авторитарна държава, несвободна държава и други), но те всички показват, че демократизационния процес в своята втора фаза (консолидиране) е бил прекъснат – Ангола е автократия.

Това показва как винаги е бил важен човешкият фактор за демократизационния процес в историята и политиката на Ангола – първо на Салазар, после на Душ Сантуш. Не трябва да се забравят обаче и Нету, Лоренсу и Савимби – всички те се стремят към властта и също имат отговорност за състоянието на Ангола.

Основният извод е, че НДОА е държавата - има симбиоза между партия, армия, полиция и разузнаване с цел запазването на позицията на НДОА и нейните лидери. Противниците на партията и президента са подложени на репресии.

Затова смятам, че е целесъобразно Ангола да се нарича южноафриканска национално-освободителна автократия. Това е страна, под някогашен авторитарен

режим на белокожо малцинство, която се управлява от една партия-месия с авторитарни тенденции, стигнала до властта в процеса на африканската деколонизация. Така от една страна се покрива нейният минал авторитарен режим на белокожо малцинство, но се акцентира и върху настоящето управление от една партия с авторитарни тенденции, като демокрацията съществува само на теория.

Може да се заключи, че няма изгледи режимът на НДОА да падне в близкото бъдеще и да се стигне до значителна промяна на статуквото.

Глава 5

Петата глава е озаглавена „Демократизацията в Мозамбик“.

Първият параграф (5.1.) разглежда първите фази на провеждането на португалските експанзионистки политики и постепенното установяване на управление, започнали през 16-ти век и приключило около Първата световна война

Вторият параграф (5.2.) анализира функционирането на потисническият режим в страната, реализирано чрез редица дискриминационни закони.

Авторитарният режим на белокожото малцинство, описан в Ангола, съществува под същата форма и в Мозамбик, като целта му е да експлоатира чернокожите (техния труд за минимално или без заплащане), без да им дава никакви права – т.е. да поддържа позицията им на роби, а белокожите португалци в този режим имат ролята на господари. Дори когато робството е формално отменено, както в Ангола, на практика робските условия продължават да съществуват. Образованието за чернокожите нарочно е държано на ниско ниво, заплатите са нищожни в сравнение с тези на белокожите. За тях има цял отделен правен ред.

Разделението на белокожи португалци (които, според тяхното собствено разбиране, са „цивилизовани“), асимилирани („цивилизовани успешно“) и местни („нецивилизовани“) съществува и в Мозамбик. Пълноправни граждани са основно само белокожите португалци, както е в Ангола, и при тях е съсредоточена политическата и икономическа власт, въпреки че те са минимален процент от общото население на страната.

В Мозамбик движението и пребиваването на чернокожите е ограничено, както е в Ангола. Принудени са да носят специална идентификация.

Португалците в Мозамбик, южноафриканците и родезийците си съдействат военно в своята борба срещу националноосвободителните движения, в които виждат общ враг и заплаха за съществуването на своите расистки и авторитарни режими, които гарантират множество привилегии за белокожото малцинство, в ущърб на чернокожото мнозинство. Сътрудничеството между РЮА, Родезия и португалските провинции (според трактовката на Лисабон за единна португалска междуконтинентална държава) Мозамбик и Ангола има също така икономическо изражение, не само военно – Мозамбик и Южна Африка търгуват със Солсбъри, въпреки че има наложени санкции. Националноосвободителните движения от региона също се подкрепят.

Третият параграф (5.3.) анализира националноосвободителната борба, националноосвободителните движения и начина на разпадане на режима.

Също като в Ангола, историята на Мозамбик е тясно свързана с тази на Португалия. Салазар и неговият авторитарен режим (така наречената Нова държава) отказват да дадат независимост на мозамбикския народ. Постоянните репресии и потисничество водят до организирано недоволство, което прераства във война за национално освобождение. Салазар и наследникът му Каetano са пречка за деколонизацията и демократизацията на Мозамбик и поддържат авторитарния режим докогато могат. Чрез това се вижда важността на човешкия фактор (решенията на политическите лидери) в процеса на демократизация.

Малко по малко чернокожите започват да се обединяват на базата на това, че са в неравно положение, докарани до бедност и дискриминирани на базата на своята раса, както е в Ангола, Родезия, Намибия и Южна Африка. През 1962 г. е създадена организацията, която впоследствие застава начело на независим Мозамбик. Тя се нарича Фронт за освобождение на Мозамбик – ФОМ и започва националноосвободителната война. Португалската армия като отговор съсредоточава голяма по численост войска в Мозамбик, с цел да унищожи противника си ФОМ.

Португалският авторитарен режим може и да не е победен военно в Мозамбик, както не е и в Ангола, но неговият край настъпва след преврат в Лисабон. Все пак, ФОМ също не е окончателно победен от португалците.

Група офицери с комунистически възгледи извършва мирен преврат през 1974 г., без оказана съпротива от Новата държава под ръководството на Каetano. Режимът има проблеми в икономиката, разходи за военни операции в Мозамбик, армията дава жертви. След преврата, новата управа има като приоритет деколонизацията на африканските владения, следователно е решено, на Мозамбик да бъде дадена независимост и португалските колониални войски да се оттеглят.

Предаването на властта става чрез пакт, когато двете страни – новото португалско правителство и ФОМ се споразумяват за прехвърлянето на властта. В крайна сметка, двете враждуващи страни са стигнали до патова ситуация, когато нито едната страна не може да победи окончателно другата.

Четвъртият параграф (5.4.) разглежда управлението на ФОМ, икономическите кризи, събитията на международно и регионално ниво, битката за власт между националноосвободителните движения, имащи отношение към демократизацията. Набляга се на сливането между партия и държава и свързаните с това явления.

През 1975-та година Мозамбик обявява независимост. След изтеглянето на португалците, на власт идва ФОМ. Така от 1975 г. до 1994 г. ФОМ въвежда еднопартийна система в Мозамбик от съветски тип, където ФОМ е единствената законна партия, „печелеща“ всички избори.

Страната бързо е въввлечена в икономическа криза, както и в нова война за надмощие, в контекста на Студената война - родезийците и южноафриканците създават и подпомагат движението Мозамбиска национална съпротива (МНС). Така ФОМ и МНС водят война едни срещу други, която продължава до 1992 г., когато най-накрая е подписан мир. Двете страни са достигнали до военна патова ситуация и се виждат принудени да преговарят.

През 1994 г. формално се въвежда многопартийна избирателна система, но цялата власт де факто продължава да е в ръцете на ФОМ.

Прави се извод, че веднъж дошла на власт след изтеглянето на португалците, ФОМ доминира на политическата сцена в Мозамбик, печелейки всички избори от 1977

г. досега. Президентът на страната, който досега винаги е от ФОМ, назначава правителството, ръководителите на силите за сигурност, върховните съдии.

Анализират се данни за бедността, корупцията, които са свързани с процеса на демократизация. Така бедността в Мозамбик е много висока. Разпространен проблем (също както е в Южна Африка, Зимбабве, Ангола и Намибия) е корупцията. Данните за бедността, неравенството и корупцията служат не само за даването на обща рамка на ситуацията в Мозамбик под управлението на ФОМ, но имат значение и за демократизационния процес – те спират неговото развитие.

Изводът е, че бедността, неравенството, корупцията се отразяват върху качеството на живот, а оттам и на нивото на демокрация. ФОМ, като управляваща партия, носи отговорност за така създалата се ситуация.

Заклучава се, че през годините, ФОМ е успяла да създаде зависимости във всички сфери, държи всички лостове в управлението, а назначенията навсякъде са на партиен принцип.

Лидерите на ФОМ, бидейки и лидери на Мозамбик, са отговорни за състоянието на държавата, в т.ч. на демократизацията. Под цялото управление на ФОМ (с президенти Машел, Шисану, Гебуза, Нюси), демократизацията в страната има негативно развитие. Това показва отново важността на човешкия фактор (решенията на политическите лидери).

Разлики в наименованията на различните индекси има (авторитарна държава, умерена автократия), но те всички показват, че демократизационния процес в своята втора фаза (консолидиране) е бил прекъснат – Мозамбик е автократия. Затова е целесъобразно Мозамбик да се нарича южноафриканска национално-освободителна автократия. Това е страна, под някогашен авторитарен режим на белокожо малцинство, която се управлява от една партия-месия с авторитарни тенденции, стигнала до властта в процеса на африканската деколонизация. Така от една страна се покрива нейният минал авторитарен режим на белокожо малцинство, но се акцентира и върху настоящето управление от една партия с авторитарни тенденции, като демокрацията съществува само на теория.

Разглеждат се възможни перспективи за демократизацията в страната, които са негативни и се изразява мнението, че смяната на президенти на ФОМ не носи и не може да носи промени – всички те са партийни кадри и/или активни участници в националноосвободителната война.

Основният извод е, че в Мозамбик също е видно превръщането на ФОМ в партия-месия (без значение кой е президент) – идентично със ситуацията в РЮА, Ангола, Намибия и Зимбабве. Партията периодично излъчва нови лица (т.е. подменят се президенти), които всеки път уж трябва да поведат страната към просперитет. Няма изгледи ФОМ да изгуби властта в близкото бъдеще.

Представя се заключението, че много хора във властта (и свързани с нея) нямат интерес от падането на ФОМ от власт и промяна на режима, тъй като те дължат позициите и облагите си на партията. Друг направен извод е, че някои хора вероятно гласуват от страх за ФОМ, като това важи и за партиите в Южна Африка, Зимбабве, Намибия и Ангола.

Заклучение

В заключението са изведени изводи под формата на общи показатели, които водят до разпадането на режима на белокожото малцинство посредством пакт (след достигане до патова ситуация). Представени са заключения за нивото на консолидиране и е обяснено понятието южноафриканска националноосвободителна автокрация.

При петте държави са посочени общи показатели, на базата на които може да се изведе следващото заключение.

- Положението на потиснати (чрез класово разделение), с течение на времето води до съпротива и обединение под флаговете на съответните националноосвободителни движения, които гравитират около определени етнически групи. Във всички държави икономиките не могат да функционират без труда чернокожите, плодородната земя винаги се владее от белокожите, работни места са резервирани за белокожите, разликите в заплащането са огромни, чернокожите винаги нямат политически права и достъп до управлението, отделени са физически от белокожото население в отделни резервати и/или области – не могат да се придвижват свободно.

- Икономически проблеми се появяват у авторитарните режими на белокожите малцинства - напр. военни разходи и/или санкции, изтегляне на инвестиции, бюджетни проблеми и прочие. Дълго време обаче Западният свят игнорира ситуацията, защото има икономически интереси – напр. в ЮЗА и РЮА.

- Населението расте и белокожите процентно стават или продължават да са по-малко, въпреки че и в петте държави има засилени преселнически вълни на белокожи.

- Геополитически и регионални сътресения - например СССР и с него световният социализъм се разпадат в случая на РЮА и Намибия; Португалия и Мозамбик стават независими в случая отново на РЮА и Намибия; РЮА оттегля подкрепата си за Солсбъри. Докато бушува съревнованието между социалистическите и западните държави в рамките на Студената война, белокожите режими се ползват с известна легитимация и/или биват толерирани, бидейки съюзник срещу разпространението на социализма в региона.

- Воденето на войни, които струват пари и човешки животи, стават неприемливи за белокожите граждани у дома (напр. войните на ЮАОС в Ангола). При това, армиите на белокожите режими се подкрепят и помагат взаимно с цел да удържат господството си в региона.

- Международният натиск и изолация върху авторитарните режими на белокожите малцинства става все по-силен - напр. чрез санкции, резолюции в ООН. В опит да поправят имиджа си, режимите опитват да въведат квази-реформи, които обаче не водят до реални промени в положението на чернокожите – напр. планът „Музорева“ в Зимбабве.

- Намеса отстрана на социалистическите държави (напр. десетките хиляди войници на Куба в Ангола, модерното съветско снаряжение). Борбата с авторитарните режими на белокожите малцинства винаги протича под флаговете на световния социализъм.

- Националноосвободителните движения си помагат взаимно, обединени от общите си цели за свалянето на потисническите режими – това прави тяхното елиминиране отстрана на белокожите режими по-трудно.

В крайна сметка, това води до достигането до патова ситуация – нито националноосвободителните движения могат да победят, нито режимите. Така всички фактори, взети заедно (разглеждани поединично не биха имали същата тежест), принуждават лидерите да преговарят/предизвикват промяна на статуквото.

Що се отнася до въпроса относно това, какво е нивото на консолидиране на демокрацията в петте държави, могат да изведат следните заключения:

Националноосвободителните движения АНК, АНСЗ-ПФ, НОЮЗА, НДОА и ФОМ от идването си на власт не успяват да решат съществените проблеми на страните – неравенство, бедност и/или престъпност, корупция и/или безработица (генерални икономически проблеми), като съответните партии са завзели всички лостове в държавите, назначенията са на партиен и приятелски принцип. Бедността, корупцията, неравенството и престъпността не са без значение за демократизационния процес и качеството/нивото на демокрация – от една страна могат да повлияят негативно, но могат да повлияят и положително, тласкайки хората към мобилизиране и желание за промяна. Границите между партия и държава са размити, има симбиоза между силовите структури и партията.

На базата на анализа е представен изводът, че като националноосвободителни движения срещу потисническите расистки авторитарни режими те са успешни, но като управляващи партии, те са провалени партии, които не се интересуват от проблемите на народите си, а само от собственото си обогатяване и оставане на власт – това е и мотивацията на действащите лица и на самите партии, мутирала до състояние на партиимесии, от които се излъчват периодично нови лидери, които продължават цикъла на господството на националноосвободителните движения, управлявайки еднолично.

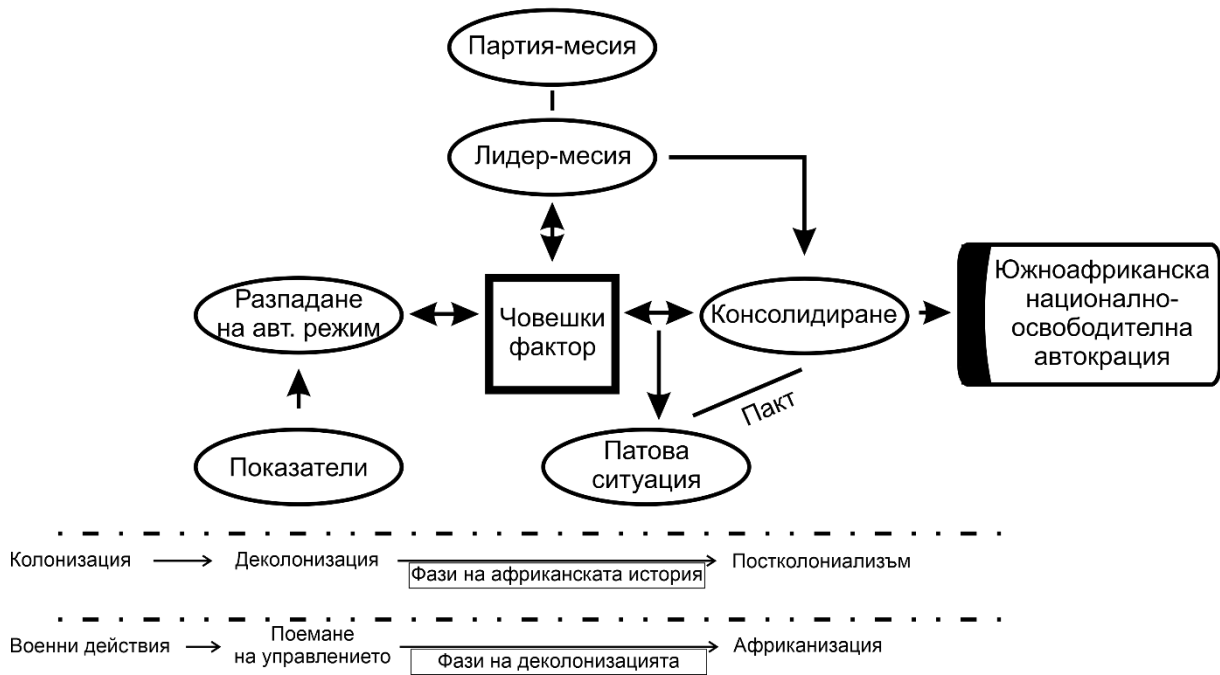
Така петте държави под управлението на националноосвободителните движения са южноафрикански национално-освободителни автокрации. Те са страни, под някогашен авторитарен режим на белокожо малцинство, които се управляват от една партия-месия с авторитарни тенденции, стигнали до властта в процеса на африканската деколонизация – демокрацията съществува само на теория. В този контекст, съответните партии никога няма доброволно да отстъпят от властта и ще поддържат автокрацията (съответно нивото на консолидиране/качеството на демокрацията ще се влошава). Все пак, надежда има. Авторитарните режими на белокожите малцинства и техните управници също са мислели, че ще управляват вечно и са нямали намерение да предават властта.

Идентифицирани са основните политически действащи лица в демократизацията на всяка една държава и са коментирани техните животи и политически решения.

Що се касае до двете тези - направената интерпретация за развитието на демократизацията в петте държави показва, че човешкият фактор е определящ и в двете фази на демократизация. Анализът на развитието на държавата също така показва, че АНК, АНСЗ-ПФ, НОЮЗА, НДОА и ФОМ като националноосвободително движение са неспособни да управляват страните напред към подобрение консолидирането.

Изхождайки от направения анализ, е изготвен модел на демократизацията в Южна Африка, Зимбабве, Мозамбик, Ангола и Намибия:

**Модел на демократизацията в
Южна Африка, Зимбабве, Мозамбик, Ангола и Намибия**

Моделът онагледява, как общите показатели водят до разпадане на режима чрез пакт, когато е достигната патова ситуация. Това отваря път за втората фаза на демократизацията – консолидирането. За разпадането на режима и последващото консолидиране решаваща роля има човешкият фактор (т.е. политическите лидери и техните действия), изразен като наличието на лидер-месия. С течение на времето обаче позицията на лидер-месия е изместена от съответната националноосвободителна партия, която мутира до своеобразна партия-месия. Така в днешно време съответните страни са се превърнали в южноафрикански националноосвободителни автокрации. Указани са допълнително фазите на африканската история и фазите на деколонизацията. Както се наблюдава, процесът на демократизация протича частично в рамките на фазите на африканската история – колонизация, деколонизация, постколониализъм, както и в рамките на фазите на деколонизацията – военни действия, поемане на управлението, африканизация.

Накрая са направени разсъждения относно бъдещите перспективи пред петте държави, възможният тотален завой в посока Китай, с оглед на покачващото се влияние на Пекин в региона.

Дадени са също така някои препоръки за българската политика спрямо тези държави, която би трябвало да е проактивна и ясно дефинирана.

IV. ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Научно-приложни приноси:

- 1) Формирано е ново теоретично познание за особеностите на разпада на авторитарните режими и демократизацията в пет африкански страни: Южна Африка, Ангола, Зимбабве, Мозамбик и Намибия, и са конкретизирани множество дефиниции, понятия и постановки.
- 2) На база на анализ на взаимодействието на икономическите, политическите, историческите и антропологичните фактори е разработен модел на демократизацията в Южна Африка, Зимбабве, Намибия, Ангола, Мозамбик.
- 3) Доказани са двете авторови тези, че политическото лидерство човешкият фактор е определящо за демократизацията на африканските държави, и че националноосвободителните движения са пречка за осъществяване на демократизацията в африканските политически системи.
- 4) Систематизирани са индексите, чрез които може да се измерва качеството на демокрацията, съответно напредъка на демократичния процес.
- 5) Установени са основополагащи потиснически закони по време на авторитарните режими на белокожите малцинства в Южна Африка, Зимбабве, Намибия, Ангола, Мозамбик.

Научно-практически приноси:

- 1) Изведено е понятие и характеристиките за южноафриканска националноосвободителна автократия, а след това петте държави групирани, заедно с цялостния модел на демократизация в тях, което позволява да бъдат използвани в работата на образователните институции и организации в Република България, занимаващи се с изследването на демократизацията в региона.
- 2) Резултатите от изследването могат да бъдат използвани като основа за решения на българските правителствени структури, имащи отношение към Южна Африка, Зимбабве, Намибия, Ангола, Мозамбик.

V. ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ТЕМАТИКАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Keranov, D., Unemployment and Soft Skills in the Republic of South Africa. *Importance of Soft Skills for Life and Scientific Success: Proceedings of Scientific and Practical Internet Conference, March 1-2, 2022. WayScience, 2022, 63–64, ISBN 978-617-95218-4-3.*
2. Керанов, Д., Зелената икономика на Република Южна Африка. *e-Journal VFU, 2022, 130–141, ISSN 1313-7514.*
3. Керанов, Д., Икономиките на ЮАР, Ботсвана и Намибия по време на КОВИД-19. *e-Journal VFU, 2022, ISSN 1313-7514.*
4. Керанов, Д., Началните етапи установления на структура Босс – Раб в голландско-британската южноафриканска колония. *Globalization, the State and the Individual. vol. 1 (27), 2021, 51–63, ISSN 2367-9107.*
5. Керанов, Д., Създаване на Южноафриканския съюз (ЮАС): Продължение на колониалните потиснически практики и разделението между африканери и британци. *e-Journal VFU, 2021, ISSN 1313-7514.*
6. Keranov, D., Democratization and the Southern African Development Community. *Global Issues and Decisions: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet Congress, November 3-4, 2022. WayScience, 2022, 16–17, ISBN 978-617-95229-8-7.*
7. Керанов, Д., Демократизацията в Южна Африка, Зимбабве, Намибия, Ангола, Мозамбик. *e-Journal VFU, 2022, ISSN 1313-7514.*
8. Керанов, Д., Развитие и демократизация в Африка. *e-Journal VFU, 2022, ISSN 1313-7514.*
9. Керанов, Д., Народна република България и националноосвободителните движения в Южна Африка, Зимбабве, Намибия, Ангола, Мозамбик. *e-Journal VFU, 2022, ISSN 1313-7514.*
10. Керанов, Д., Корупция в южната част на Африка. *Elimination and Prevention of Corruption at State, Public and Personal Level: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet Conference, November 17-18, 2022. WayScience, 2022, 19–20, ISBN 978-617-95262-0-6.*